

BISERIC'A si SCÓL'A.

Fóia bisericésca, scolastica, literara si economica.

Iese odata in septemana: *DUMINEC'A.*

PRETIULU ABONAMENTULUI.

Pentru Austro-Ungari'a:
Pe unu anu 5 fl.—cr., pe 1/2 anu 2 fl. 50 cr.
Pentru Romani'a si strainetate:
Pe unu anu 14 fr., pe jumetate anu 7 franci.

PRETIULU INSERTIUNILORU:

Pentru publicatiunile de trei ori ce contienu
cam 150 cuvinte 3 fl.; pana la 200 cuvinte 4 fl.;
si mai sus 5 fl v. a.

Correspondentiele sè se adreseze Redactiune

„BISERIC'A si SCÓL'A.“

Èr banii de prenumeratiune la
TIPOGRAFIA DIECESANA in ARAD.

Nr. 1495. Pres.

IOANU,

din indurarea lui Dumnedieu episcopu diecesan al
Aradului, Oradii-mari, Ienopolei si al Halmagiului, pre-
cum si al partilor adnesate din Banatul-Temisian.

*Iubitului cleru si poporu, si iubitiloru deputati ai sino-
dului nostru eparchialu: dar si indurare dela Dumnedieu
Tatalu si Domnulu nostru Iisus Christosu!*

Cu provocare la §§-ii 89 si 90 din Statutul
organic, convocàm Sinodulu nostru eparchialu ordi-
nariu al diecesei Aradului, la biseric'a nóstra cate-
drala de aici, pe Duminec'a Tomei, adeca pe 12/24
Aprilie a. c., la 9 óre diminéti'a, in care di, dupa
sevèrsirea serviciului divin, va urmá deschiderea Si-
nodului in sal'a Seminariului diecesan.

Dupa cari invitand pre toti domnii deputati si
astfel si pre P. T. DTa, la siedintiele sinodali, si
impartasind tuturor binecuventarea nóstra archierésca,
am remas

Arad, 30. Martie (11. Aprilie) 1892.

Al tuturor

de tot binele voitoriu:

Ioanu Metianu, m. p.
Episcopulu Aradului.

In diu'a Inviării Domnului.

Isvoru de viétia si inviiàre pentru intregu nea-
mulu omenescu este inviiàrea Domnului si Mantuito-
riului nostru Iisus Christos!

A inviat Domnulu, cá se dea viétia si inviiàre
popórelor. „Mormènturile s'au deschis“, fiind in mormèntu
Domnulu Ceriului si alu pamentului, „si multe
corpuri a-le sfintilor, cari adormisera s'au sculat, si
esind din mormènturi dupa inviiàrea Lui, au venit

in sfant'a cetate, si s'au aretat multor'a¹⁾ — cá
prin inviiàrea Lui din morti se dea vecinicía vietii
popóreloru.

S'a aretat Domnulu omului Stepanu preste vié-
tia si mórte; dar precum odinióra Petru s'a lepe-
dat de trei ori de Domnulu, ér Tom'a s'a indoit
in sfant'a Lui inviiare: tocma asia s'a vediut pré de
multe ori omulu in decursulu veacurilor, indoiindu-se
in credintia; si rezultatulu acestei indoieli au fost
necazulu si durerea omului.

Cu necazuri si dureri multe lupta omulu si nea-
mulu omenescu si astadi.

Domnulu este cu noi in sfant'a Lui biseric'a si
in tot locul, impartind darurile Sale cele bogate a-
supra tuturor; dar omulu pré adese-ori se indoieste,
— nu cauta pre Domnulu si mil'a Lui, nu cauta cu
deplina inima crestinésca sfant'a Lui biseric'a, si nu
arare ori se aréta aplecatu a nu se inchiná Facèto-
riului si Mantuitoriului sèu.

Acésta indoiéla in materia de credintia este is-
vorulu nemultiemirei, isvorulu tuturoru necazurilor si
durerilor, ce-le întèmpina omulu in mersulu sèu spre
perfectiune si prin perfectiune spre bunastare si
fericire.

Acésta indoiéla in materia de credintia si-are
de sigur influinti'a sa si asupra nóstra, a bisericèi
si poporului romanu. Când amintim de durerile si
necazurile, de cari ne plangem, — detori suntem
a constatá, ca potem, si in potintia ne este, cá
se obtiènem, si se-ne eluptàm o stare mai buna;
ér mijloculu siguru spre acestu scopu este cre-
dinti'a in Ddieu, prin credinti'a in Domnulu nostru
Iisus Christos si in vecinic'a Lui remanere pre pa-
mentu in modu vèdiutu prin sant'a Lui biseric'a si
prin sfintele Sale asiedieminte.

Ne inchinàm acestei dumnedieesci induràri in
totu timpulu, pentru ca Domnulu este Stepanulu
vietii nóstre; dar in acelasi timp nu arare ori dusi

¹⁾ Mat. c. 27 v. 42 si 43.

suntem in retacire a-ne indoí in ceea ce avem mai scumpu, in puterea Lui cea facetória de viétia.

Portám pre corpulu si in inim'a nóstra ranele trecutului de trista aducere aminte, suferim de durerile acestor rane, si dorim neaperat toti de opotriva grabnica si sigura vindecare. Acésta vindecare o aréta astadi lumii inviiárea Domnului, — pentru ca „ranele infpte in corpulu Domnului restignitu pre cruce portandu-le pre corpulu nostru“ cá odinióra apostolulu neamuriloru, tóte ni-se vor adaoge noue.

Portand aceste rane in corpulu si inim'a nóstra sêntim puterea indurării celei nemarginite a-lui Ddieu facia de neamulu omenescu si ochii credintii inimii nóstre vedu, si potu se véda pre Domnulu Ceriului si alu pamentului, luminand cu luminat'a lumina a inviiării asupra neamului omenescu.

Inviárea Domnului ne aréta in modu vèdiutu biruinti'a in lume a binelui in contra reului, triumfulu luminei in contra intunerecului prin jertfa si prin iertare.

Mai multu bine si mai multa lumina ne este scopulu, pentru carele traim, cá biserica si cá poporu. Si vom ajunge neaperat si binele si lumin'a, dupa carea insetám, intarindu-ne in jertfa si in iertare unulu pre altulu prin luminat'a lumina a sfintei Inviării.

„Christos au inviiat“ ne este parol'a si modulu de salutare in sfant'a di de astadi.

In acésta sfanta salutare dicem, si marturism, ca voim se traim, si se ne infiintiám o buna stare aici si dincolo de mormentu prin crestinitatea inimei nóstre, ér crestinitatea si biserica Domnului s'a aretat in decursulu veacurilor totdeun'a biruitória, — pentru ca crucea Domnului pórtá in sene semnulu biruintiei.

Popórele se desvólta seau sunt impedeate in mersulu lor spre desvoltare, dupa cum sunt ideile, de cari sunt conduse in modulu lor de gandire si actiune; ér modulu de gandire si actiune alu popóreloru se schimba, când sunt conduse si influintiate de ceea ce numim spiritulu „lumii.“ Când inse popórele sunt conduse si dirigitate in modulu lor de gandire si actiune de cuvêntulu celu vecinicu alu Domnului: atunci mersulu lor spre desvoltare si perfectiune primesce unu caracteru statornicu, si pórtá in sene timbrulu trainicieí.

Viéti'a si trainicia prin sant'a evangelia si sant'a cruce a Domnului a fost caracteristic'a vietii poporului romanu in trecutulu lui. Viétia, desvoltare si trainicia vom avé in viitoriu activand aceste dumnedieesci arme tot in mai mare mesura in modulu nostru de gandire si actiune, luminandu-ne in modu nentrerupt prin lumin'a inviiării Domnului.

Christos au inviiat!

Elementulu nationalu in educatiune.

(Disertatiune tiênuta de Dr. Petru Piposiu, in sal'a mare a seminariului din Arad la 31 Ianuariu 1892.)

Secolulu XIX-lea se póte numi cu tot dreptulu secolulu nationalitatilor. In acestu secolu s'a ridicat societatea omenésca la convingerea, ca popórele sunt chemate de a-se consolidá in cercuri etnografice, si a-si realisa fiesce-care missiunea istorica dupa propri'a s'a natura. Fiesce-care poporu este indreptatitu la comorile comune ale civilizatiunei, si cu tóte acestea fiesce-care poporu posede terenulu seu deosebitu, intre limitele carui'a isi desvólta in modu specialu individualitatea, si separandu-se aci de tóte celelalte popóre, si-constitue si-si afirma nationalitatea sa. Din aceste resulta, ca fiesce-care poporu modernu, precum si-are limb'a sa nationala, asia trebue se-si aiba si educatiunea si cultur'a sa nationala.

Natiunea este o mare familia spirituala. Societatea nationala este productulu unui lungu trecut, plinu de lupte si sacrificii. Conscienti'a, ce o au membrii singulari ai unei societatii despre legaturile lor reciproce, se dice conscientia nationala. Acésta conscientia numai asia se va puté desvólta si sustiné, daca individii, din cari se constitue societatea nationala, au ocaziune de a veni in atingeri cât mai frecvente si multilaterale unii cu altii. Prin ast-feliu de atingeri ideile, sentimentele si aspiratiunile comune se vor inmultí si vor deveni tot mai pretiose pentru membrii natiunei. Legaturile sensibile, precum teritorulu etnograficu, limb'a, portulu, datinele scl. reprezenta óre-cum corpulu societatii nationale, precând ideile si interesele comune fac spiritulu nationalu.

Daca individulu in decursulu vietii sale vrea se desvólte o activitate folositoare pentru omenime, trebue se fie legat atát prin legaturi sensibile, cât si spirituale de viéti'a unei natiuni. A fi legat de timpu si de spatiu, de traditiuni si interese comune, se tiéne de caracterulu unui fiu alu natiunei. Caci omu cá atare, omu abstractu, in sensulu lui Rouseau, nu este. Omulu celu viu nu póte se existe, decât intr'o individualitate etnica determinata si intr'unu culturalu determinatu! Cosmopolitulu in superbi'a sa se numesce pre sine fiu al omenimei intregi, si despretiind sentimentulu nationalu, crede ca sta cu unu capu mai sus decât alti ómeni, precând intr'adeveru densulu e cu o inima mai inferioru decât ori-care dintre connationalii sei. Omulu, dupa cum am dis, are se-si concentreze cugetele si faptele sale intre marginile natiunei, de care este legat prin cele mai sfinte legaturi; caci tot ce se divide in pré multe parti, fie sentimentu ori actiune, se nimicesce prin propri'a s'a micime.

Daca privim istori'a culturii, vom gasi, ca la popórele antice individulu nu se privia cá o perso-

nalitate, ce-si are scopulu seu propriu, ci numai cá unu mijlocu, obligatu de a inaintá interesele statului. Tóte faptele memorabile ale natiunilor antice au emanatu din conscienti'a politica. Individulu avea se traésca si se lucreze exclusiv numai pentru o anumita comuniune sau casta, si viéti'a lui avea valóre numai intru cât serviá scopurile unei corporatiuni sociale. Mai departe în timpulu anticu fiesce-care natiune se credea pre sine singura indreptatita de a existá, si amagita de orgoliulu nationalu, vojá se denege altor natiuni dreptulu de existenta si dezvoltare; inse dupa-ce s'a stins marirea Romei si a Atenei, pe ruinele lumii antice s'a inaltiat crucea Mantuitoriului. Isusu Christosu a liberat popórele din jugulu umilitoru alu seperatismului egoisticu, si a invetiat pe ómeni de a stimá drepturile personale in ómu. In intielesulu religiunei crestine, fiesce-care individuu si fiesce-care natiune posede dreptulu de a existá si a-se dezvoltá in modu pacinicu si de sine statatoru, conform calitatilor primite dela Creatorulu. Dupa doctrinele crestinismului este de lipsa cá se existe natiuni diferite cu individualitate bine pronuntata. Togma prin concurenti'a si lupt'a morala, ce se desvólta necesarmente intre natiuni, primesce omenimea cele mai puternice impulsuni spre inaintare, si pe cât timpu rezultatulu luptei dintre diferitele natiuni remane se fie hotaritu de superioritatea ori inferioritatea etnica, lupt'a este ertata si folositóre, este inse condamnabila si periculósa acea lupta, când ea se seversiesce prin mijlóce silnice, cari sunt contrare umanitatii. De-aceea siovinismulu este de a se timbrá cá o procedere nu numai contrara religiunei crestine ci tot odata contrara si destinatiunei, ce are a-o realisá genulu omenescu. Ori-ce conscientia nationala in dezvoltarea s'a istorica trebue se iee o astfelu de directiune, incát faptele tuturor popórelor se póta convergá spre umanitatea nobila, prin carea se infratiesc tóte natiunile in o singura societate mare, si prin carea se operéza grandiósa dezvoltare generala a civilizatiunei.

Atát in evulu mediu, cât si la inceputulu evului nou lipsiau inca cu deseversire acele condituni, prin cari se póte formá societatea nationala in adeveratulu intielesu alu cuventului. In deosebi drepturile civile inca nu erau comór'a comuna a tuturor claselor sociale, apoi lipsiau si interesele comune, cari sunt calificate de a contopí diferitele clase si a-le transformá intr'unu organismu unitaru. Nu exista conscientia comuna, si prin urmare nici sentimentu comunu. Cavalerii evului mediu se separau de poporul de josu, retragendu-se in cetatile lor. Burgesimea se refugiá dinaintea cavalerilor intre zidurile orasielor sale. Tot ast-feliu faceau si invetiati, carii retrasi in universitatile si studiile lor, se izolau de laici, cugetau si scriau numai latinesce. In acésta epoca limb'a poporala dadea semne de viétiá numai in cantecele trubadurilor. Se invetiá limb'a natio-

nala, adeverat ca in mesura fórte redusa, in scólele urbane ale burgesimei. Inse limb'a bisericeii occidentale era cea latina, si invetiatorii cei mai insemnati ai secolului al XVI-lea, precum Trozendorf si Sturm, credeau, ca insusi Dumnedieu a voit, cá limb'a latina se se latiésca preste tóta suprafati'a pamentului, si se-o adopteze de limba generala tóte natiunile. Deci nu e mirare, daca fiesce-care invetiatoriu vojá a face din scól'a sa unu centru de cultura latina, si elevii vorbind si scriind exclusiv numai latinesce, se desnationalisau ei pe sine.

In tot decursulu evului mediu limb'a latina se priviá cá uniculu mijlocu potrivit de a exprimá cugetarile mai inalte. In chipulu acesta abisulu dintre poporu si clas'a inteligenta a devenit tot mai mare atát in limba, cât si in spiritulu. In secolulu al XVI-lea misicarea mai libera a vietii spirituale, produsa prin reformatiunea bisericeasca, a contribuit fórte mult la aceea, ca directi'a nationala se se póta ridicá la valóre in cultura si educatinne. Putem afirmá, ca reformatorii au invetiat popórele de a-se rugá in limb'a nationala. Acestu mare evenimentu a dat impulsu si literaturii poporale. Luther, capulu noiei confessiuni, carele se laudá cu aceea, ca e fiu de tieranu, a tradus sfânt'a scriptura in limb'a poporului germanu, apoi tot elu a compus rugaciuni si imnuri, in cari a intretiesut idiome si proverbe poporale. Luther dimpreuna cu sotii sei au enuntiat principiulu, ca educatiunea are se fla nu numai afacerea familiei, ci si a natiunei intregi. Prin reformatiune a intrat limb'a nationala in biserica, si tot prin reformatiune principiulu invetiamentului in limb'a nationala au ajuns de a fi pretiuit din ce in ce mai mult.

In secolulu alu XVII-lea Comeniu cere de a-se infintia „schola vernacula,“ adeca scól'a elementara, in carea tóte cunoscintiele se propunu in limb'a nationala. Apoi tot Comeniu recomanda, cá natiunile se-si inavutiésca literatur'a lor cu carti bune, scrise in limb'a nationala. Tot pe timpulu acesta in Franci'a, in scólele dela Port-Royal, copiii primiau instructiune mai nainte de tóte in limb'a nationala. Pe la finea secolului alu XVII-lea in Engliter'a Locke da educatorilor consiliulu de a pune in man'a copiilor carti de cetire scrise in limb'a materna. In Germani'a Francke si ceialalti aderenti ai pietismului facu asemenea. Asia se vede, ca pe la inceputulu secolului al XVIII-lea conscienti'a nationala mai la tóte popórele capabile de progresu a ajuns la unu gradu de dezvoltare, unde acea conscientia tinde a-se manifestá in educatiune, in literatura, si cu unu cuventu, in tóte formele vietii culturale. Secolulu alu XVIII-lea, se póte dice, a fost pentru popórele Europei secolulu renascerii nationale.

Incát privesce introducerea principului de nationalitate in educatiune, Franci'a a fost invetiátorea cea mare a popórelor europene. Deja in 1763 La

Chalotais solicita educatiune nationala. La 1768 Rolland merge cu unu pasu inainte, cerënd, ca invetiamentulu se se organizeze dupa trebuintiele diferitelor clase ale societatii nationale. Apoi Turgot la 1775, intr'unu memoriu adresat catra regele Franciei, prin cuvinte insufletitoare isi exprima dorintia, de a-se crea o sistema de invetiamentu nationalu, care ar avea de scopu de a conduce pe fiecare cetatienu la cunoscerea datorintielor ce le are fatia de domnitoru si fatia de societatea nationala. Nu asia inse pedagogia lui Rousseau. El recomanda de a lasa, ca se lucreze in educatiune mai mult: natura. In cunoscutulu seu opu a si construit o sistema de educatiune naturala, care a facut epoca in istoria pedagogiei; inse lui Rousseau i-se pote arunca o grava imputare, cand el nu considera natiunea si patri'a si cele mai naturale sentimente facia de acest'a. El era cosmopolitu. Rousseau voesce a forma din elevulu seu numai „om“ pentru „omenime.“ Elu doresce, ca elevulu dupa-ce a esit de sub conducerea educatorului se scie trai in oricare tiara a pamantului, si prin urmare in sinulu oricarei natiuni. Aceste doue cuvinte, „patria si cetatienu“ trebuie se se sterga, dice Rousseau, din dictionariulu limbilor moderne. Basedow, capulu filantropinismului, carele s'a nisuit de a pune in practica principiile lui Rousseau, se scie insufletit asemenea numai pentru o educatiune cosmopolita. Adevratu ca intr'unu locu elu amintesce ceva si despre crescerea tinerimei in spiritu nationalu si patrioticu, inse in ultim'a analiza si Basedow voesce a face din elevulu seu numai omu europenu, cosmopolitu carele se fie indiferentu fatia de deosebirile concrete ale confessiunii si natiunei. In opositia cu acesti pedagogi, barbati revolutiunii franceze au imbratisiat cu tota caldur'a principiulu educatiunii nationale. Mirabeau voesce a transforma liceele in institute de educatiune nationala, unde se se trimita din tote despartimentele tierii cate o suta de tineri, carii se primisca instructiune dela cei mai distinsi invetatori, pe spesele natiunei. Condorcet merge mai departe si cere, ca invetiamentulu se fia guvernat de o societate nationala pentru sciintie si arte. Le pelletier de Saint-Fargeau voesce se iae de modelu educatiunea militara a Spartanilor, si e de parere, ca scolele primare numai asia vor pute da baetiloru educatiune nationala, daca acelea se vor transforma in „case de educatiune“, in cari elevii se vor cresce pe spesele republicei, in modu uniform. In fine Barere dice, ca copii sunt in prim'a linia membrii familiei nationale, si numai in a dou'a linia membrii singulari. El crede, ca fara acestu principiu educatiune nationala nu pote se existe. Din aceste declaratiuni se vede ca barbati revolutiunii franceze au inaugurat er'a educatiunii nationale. Ei au exoperat, ca educatiunea si invetiamentulu se devina afaceri ale societatii nationale, si se nu mai remana afaceri private si arbitrare. Tot

in acestu sensu s'a pronuntiat si Fichte. In faimosele sale cuventari, adresate catra natiunea germana, elu asemenea accentueaza importantia educatiunii nationale. Asia dara in secolulu al XIX-lea, dupa-ce revolutiunea franceza a nimicit zidurile despartitoare, cari separau clasele societatii unele de altele, si a inregistrat in constitutiunea s'a drepturile omenesci si civile, principiulu celu mare al egalitatii a strabatut tote tierile Europei, si elementulu nationalu si-a ocupat loculu seu in educatiune.

Dupa-ce am descris, cum a intrat principiulu de nationalitate in educatiunea poporelor culte din occidentu, va fi la loculu seu a face o scurta amintire si despre natiunea nostra.

Scim din istoria, ca pe la inceputulu secolului al II-lea d. Chr. Ulpia Traianu, divulu imperatoru alu Romei, trece cu legiunile sale Dunarea, frange puterea Dacilor si face din grup'a orientala a Carpatilor o fortareta pentru aperarea spre medianopte a marelui seu imperiu. Strabunii nostri au adus cu sine din Itali'a si de pe unde au venit unu capitalu ore-care de cultura. Dovada despre acest'a sunt diferitele lor asiediaminte, dovada frumoasele orasie, teatrele, sioselele, si alte cladiri monumentale, cari firesce tote s'au putut seversii numai la lumin'a culturai romane. Dacia protegeata de imperatorii Romei era o provincia in floritoare, inse dupa-ce Aurelian retrage legiunile, timp de aproape optu sute de ani Romanii din Dacia, stranepotii departatei Rome, au fost impededati in desvoltarea lor culturala; caci in timpulu acesta pe aici au navalit Gotii, pe carii i-au alungat Hunii cei infricosiati, pe aici au trecut Slavii, Gepidii, Bulgarii, Avarii si alte popore barbare, cari au dus terore pana in adanculu Europei.

Pe timpulu migratiunii gintilor barbare, incepand dela Gotii pana la Tatarii, Romanii nu au putut inainta in cultura si educatiunea nationala. Dupa retragerea Tatarilor nu mai dam de nici unu monumentu culturalu la Romani, intr'unu restimpu mai lungu de unu secolu si jumetate. In acestu timpu s'a intemplat si unu altu evenimentu forte tristu pentru cultura romana; si anume: Romanii unindu-se cu Bulgarii convertiti la crestianismu prin calugherii romani Ciril si Metodi, se trezesc deodata cu limb'a slavona in intraga lor administratia, atat bisericesca cat si politica. Abia in secolulu al XVI-lea pasiesc Romanii in o noua era. Limb'a nationala, carea s'a pestrat pana acum numai in casele poporului de rendu, incepe erasi a deveni factorulu culturai nationale. Romanii din Transilvania, desi greu apesati, totusi traind in atingere continua cu Sasi, traduc pe la finea secolului alu XVI-lea cartile bisericesci in limb'a romana, le imprima in tipografiile Sasiloru, si astfel se intemeiaza cultura nostra nationala. Invetiamentulu in scole publice la Romania dincece de munti dateaza abia de prin mijloculu secolului alu XVIII-lea. Caci inainte de unirea Româ-

niloru cu biseric'a Romei, ei nu numai n'au putut se aiba scóle, dar nu li-era iertat de a frecventá nici macar scólele existente ale celorlalte nationalitati din patria. Si daca vre-unu Românú totusi cutezá de a-si duce baiatulú la scóla, domnulu pamentescu putea se-lu iae dela scóla si se-lu puna in serviciulu curtii domnesci. Este inse probabilu, ca in timpurile inainte de unire preotii români vor fi dat putiena instructiune acelor tineri, carii doriau de-a-se pregatí pentru preotia. Deci putem afirmá, ca primele nóstre scóle, daca ar meritá acésta numire, au fost „scóle parohiale,” cá in tot occidentulu Europei in cei dintâi secolú ai crestinismului. Dupa unire, imperatulu Leopoldu I. dispune, cá se-se infiintieze scóle regulate pentru Romanii de religiunea greco-catolica la Hatieg, Alb'a-Iulí'a, Fagarasiu si mai târdiu la Blaju. Inse tóte scólele acestea, togmai cá si drepturile politice ale Româniloru, au ramas numai pe hârtia. Abia dupa o jumetate de secolu, la 1754 sub episcopulu Paulu Aronu, se ridica la Blaju o scóla centrala cu doue clase. Acésta scóla a devenitu cu timpulu foculariu de cultura si educatiune nationala. Unu aventa imbucuratoru s'a dat educatiunei nationale prin „scólele granitieresci,” infiintiate pe la anulu 1763 sub Mari'a Teresi'a. Dintre aceste scóle la renume mai mare s'a ridicat cea dela Naseudu, sunt inse demne de amintire si cele dela Orlat, Hatieg si Vaida-rece. In scólele granitieresci studiile se propuneau parte in limb'a romana. Sub stapanirea luminatului domnitoriu Iosifu alu II-lea s'au deschis in Transilvani'a multe scóle românesci, preste cari, s'a numit de directoru generalu marele Gheorge Sincai. Cu timpulu inse si numerulu acestoru scóle a scadiut fórte. Desi nu-se póte demonstrá cu tóta sigurantia, totusi este fórte probabilu, ca in acésta epoca vor fi existat scóle si la Româniú din partile ungurene si banatiene mai ales pe lângá residentiele episcopesci din Maramuresiu, Satmaru, Beiusiu si prin granitiile militare. Asia dara dela mijloculu secolului alu XVIII-lea, pe când in Munteni'a si Moldov'a domniau Fanariotii cei urgisiti si scólele gemeau sub pedantismulu dascalilor grececsi, la noi, Româniú din Uugari'a si Transilvani'a, scólele din Blaju, Naseudu, Orlatu, scl. lucrau la inaintarea culturii nóstre, adeveratu ca mai multu in limb'a germana, maghiara si latina, si numai in parte in limb'a româna. Putem afirmá, ca scól'a romana, factorulu principalu alu educatiunei nationale, pe la finea secolului alu XVIII-lea era pe calea progresului. Acésta asertiune se póte confirmá si prin imprejurarea, ca afara de operele literare ale lui Sincai, Clain si Petru Maior, prin cari s'a intemeiat literatur'a si istorigrafi'a nationala, au aparut pe timpulu acesta mai multe carti didactice; cari de sigur au fost reclamate de o junime scolara destulu de numerósa. La 1808 nemuritorulu G h e o r g h e L a z a r u deschide la Sibiu unu cursu mai regulatu de teologia, care pe timpulu episcopului Mog'a s'a mai amplifi-

cat, ba pana la 1830 profesorulu si directorulu M o i s e F u l e a tienea si unu cursu de pedagogia pentru tinerii, carii doriau se devina invetiatori popolari. Mai departe e remarcabilu, ca la 1825 s'au infiintiat pe teritorulu regimentului alu II-lea numerose scóle granitieresci, in cari se invatiá numai in limb'a romanésca. In 1835 la Brasiovu Romanii despartindu-se de greco-bulgari, punu temelía duor scóle române, din a caror impreunare s'a format institutul centralu de astadi. Pe la mijloculu secolului presentu marele archiereu A n d r e i u d e S i a g u n ' a organizéza cursurile de teologia si pedagogia la Sibiu. La inceputulu secolului alu XIX-lea si la Româniú din Ungari'a si Banatu educatiunea nationala prin scóle publice arcta semne de progresu. In comunele mai mari s'au infiintiat scóle românesci, cari s'au pus sub privegherea unoru inspectori districtuali, numiti de guvernú. Apoi pentru calificarea invetiatorilor trebuinciosi, imperatulu Franciscu I, la consiliulu unui românu fruntasiu, Nestor Ioanovici, carele locuía la Vien'a, a infiintiat la anulu 1812 preparandi'a româna din Arad. Din acestu institutu au esit primii invetiatori popolari, carii au lucrat la intemeierea culturii nationale in tiénuturile apusene locuite de Români. Mai amintim aici gimnasiulu din Beiusiu si seminariulu din Oradea-mare pentru studentii romani. Aradulu, Beiusiulu si Oradea-mare au fost centrele, din cari s'a propagat lumin'a culturei nationale in aceste parti ale patriei pana la scaparea Româniloru greco-orientali de sub ierarchi'a sêrbésca si activarea celoru trei episcopii, doue greco-orientale la Arad si Caransebesiu, si un'a greco-catolica la Lugojú.

Va fi de interesu a intretiese la loculú acesta o amintire fugitiva si despre starea invetiamentului nationalu la fratii nostri din Munteni'a si Moldov'a. La inceputulu secolului al XIX-lea Gheorge Lazaru trece din Transilvani'a preste munti, pentru a redesteptá in Romanii de sub domnirea Fanariotilor conscienti'a nationala si iubirea culturii nationale. Scim, ca pe timpulu acesta in scólele din Munteni'a si Moldov'a se invetiá numai grecesce. La invetiatura erau admisi numai fiii de boeri, precând mass'a poporului zacea in cea mai trista ignorantia. Gheorge Lazaru e acela, carele, dupa multe staruítie, a isbutit de a infiintia la Bucuresci cea dintâi scóla romana in zidirile dela St. Sav'a. Cinci ani a lucrat aici acestu apostolu alu educatiunei nationale, si in restimpulu acesta i-a succesu de a redesteptá sentimentulu nationalu si a castigá pe boerii grecisati pentru scól'a romana. Tot in spiritulu lui Gheorge Lazaru au continuat oper'a educatiunei nationale si discipolii sei, dintre cari cei mai valorosi au fost Heliade si Paladi. Acesta din urma a scris mai multe carti de scóla, ér celu dintâiu si-a facut merite neperitóre nu numai pentru pedagogia, ci si pentru literatur'a nationala. Dupa revolutiunea din 1821 s'au infiintiat numerose scóle românesci. In acésta epoca s'a distins Petru Poenaru, carele a lu-

crat cu zelu neobositu pentru ridicarea școlilor satești. Că invetiatori rurali se aplicau unii paracliseri anume pregatiti prin profesorii școlilor domnesci din capitalele districtelor. Inse dela anulu 1836 s'au infintiat cele dintaiu seminarii la Curtea de Argesiu, Buzeu si Ramniculu Vâlcei. Mai in acelasiu timp, când Gheorge Lazaru lucră la București pentru întemeierea educatiunei nationale, si când s'a infintiat preparandi'a romana la Arad, apare in Moldov'a unu nou astru pe cerulu culturii romane. Acesta este Gheorghe Asachi, carele in 1814 planu si infintia la Iasi cea dintaiu școlă de ingineria ér in 1820 la dorinti'a metropolitulu Veniaminu, reorganiséza seminariulu dela Socola, la care aduce de profesori pe patru din cei mai invetiati bărbați ai Transilvaniei, precum Dr. I. Pop, I. Costea, I. Manfi si V. Fabian. Inse revolutiunea din 1821 a intreruptu această desvoltare imbucurătoare a invetiamentulu nationalu. Dupa revolutiune Asachi spriginitu de vredniculu mitropolitu Veniaminu, si-continua oper'a s'a, si anume in 1828 deschide o școlă primara in manastirea dela „Trei Ierarchi,“ care in 1832 se transforméza in școlă normala, numita „Vasilie Lupulu.“

(Va urmá.)

Christosu a inviatu!

Adi cu totii dinpreuna
Se saltam cu bucuria,
C'am scapat de crud'a mórte
Si din a ei grea robia.
Salta inima si suflet —
Acum esti rescumperat,
Mórtea e'nvinsa prin mórte —
Caci Christosu a inviatu!

Adi natura-i mai marétia
Si suride mai frumos
Aruncă vestmentul negru
Si-a 'nbracat alt luminos. —
Sórele cu a lui radie
Astadi e mai luminat;
Din vezduh glasuri resuna —
Ca Christos a inviat!

Floricelele din lunca
Respandesc parfumulu lor;
Ér zefirulu bland se jóca
Cu frunzisiulu codrilor.
Pretutindenea inviere:
Sus pe ceriulu luminat,
Pe pamentu si intre ómeni —
Ca Christosu a inviat!

Inimile sunt patrune
De divine simtieminte
Cari sterg din pepturi dorere
Si din ochi lacrimi ferbinte.
Ér Crestini mic cu mare
Tóta grij'a au uitat —
La biserică s'aduna —
Ca Christosu a inviatu!

D. Voniga.

Protocolu

luat in siedinti'a comitetulu reuniunei femeilor romane din Arad si provincia, tienuta in Arad la 25. Martiu 1892, d. a. la 5 óre in localitatea Ven. Consistoriu gr. or. roman, — in urm'a convocarei emanate de beureau alaturata aci sub

Presenti: Dómnele: Aureli'a Belesiu, presidenta, Barbar'a Antonescu, cassiera; Iulian'a Dogariu, Silvi'a Plopu, Lucreti'a Tamasidan, Hortensia Suciu, memb. comit. Domnii: Ioan Belesiu, Teodor Ceontea, consilieri; secretariulu: Dr. Georgiu Plopu.

I. Dómn'a presidenta deschidind siedinti'a, pune la ordinea dilei obiectele insirate in convocare:

Secretariulu cetesce charti'a Ven. Consistoriu aradanu de sub Nr. 895/1892, prin care se insciintiéza reuniunea, ca institutulu de creditu si economii din Arad „Victoria“ din venitele anului 1891, a votatu reuniunei unu ajutoriu de 100 fl. v. a. care suma depunendu-se la cass'a consistoriala, de acolo se póte ori când ridicá pe langa cuitanti'a dómnei cassiere, vidimata si de dómn'a presidenta.

Comitetulu cu placere ia la cunoscintia acestu actu frumosu de donatiune, si si-esprima profund'a multiamita facia de institutulu de credit si economii din Arad „Victoria“; care multiamita e a-se publicá in fói'a oficiósa „Biseric'a si Școl'a“. Totodata se transpune unu etrasu din acestu protocolu Ven. Consistoriu gr. or. roman din Arad cu rogarea se binevoiesca a-lu transpune in semnu de multiamita institutulu „Victoria“ pentru donulu generosu de 100 fl. v. a. Ér cass'a se aviséza a ridicá sum'a de 100 fl. dela cass'a consistoriala.

II. Dómn'a presidenta da cetire prin secretariulu epistolei domnului preotu Terentiu I. Ursu din Chisineu, adresata secretariulu, prin care domnulu T. I. Ursu si-manifestéza interesarea sa facia de reuniune si școlă si prin aceea, ca pentru eternisarea numelui mult regretatei sale dómne socie Rosa, — donéza reuniunei un pianu remasu de fericit'a socia a domnului, in valóre de 500 fl. v. a. aduce mai departe domnulu T. Ursu la cunoscintia reuniunei, ca pianulu donat lu-va aduce la Arad pentru predare; si ca ulteroru va face si alta donatiune de valóre considerabila. In necsu cu acést'a reportéza secretariulu, ca prin epistola in numele seu a mutiamit domnului T. I. Ursu si a facut cele de lipsa pentru primirea pianului avisand pe domnulu donatoriu, ca reuniunea ori când póte primí pianulu oferit cá donatiune.

Comitetulu esprimandu-si profundele sale regrete pentru lovitur'a grea a sortii ce a indurat domnulu T. I. Ursu prin perderea dómnei socia, primesce cu multiamita

pianulu in valóre de 500 fl. oferit cá donu generosu. Domnului donatoriu T. Ursu pentru donulu generosu oferit i-se esprima multiamita protocolaria prin estrasu protocolariu, ce e a-se publicá si in fói'a oficiósa „Biseric'a si Scól'a“ Éra presidiulu si secretariulu se insarcineza cu facerea dispusetiuniloru pentru primirea donului generosu oferit.

III. Dómn'a cassiera presentéza ratiociniulu despre misicamentulu — intrate si esite — cassei pe anulu 1891 care se alatura aci sub 2. Nb. si din care se vede, ca pe langa unu misicamentu de 8013 fl. 27 cr. cass'a la 31 Decembre 1891 are:

1. In numerariu	82 fl. 46 cr.
2. „ obligatiuni	4713 „ 57 „
De tot: 4796 fl. 03 cr.	

Se ia la cunoscintia. Inainte inse de a se efectuí censurarea ratiociniului se aviséza cass'a, ca celu multu pana la siedinti'a proxima se presentese unu astfeliu de ratiociniu, din care se fie evident starea averei intregi a reuniunei.

IV. Nerepresentand dómn'a directóra ratiociniile scólei,

Se indruma ca acele numai decát se le presenteze pentru censurare si aprobare.

V. Referitoriulu la arangiamentu neaperat de lipsa in cass'a reuniunei pentru a-se poté transpune de la 1. Maiu a. c. acolo scól'a,

Se decide: A se face reparaturile si stramuturile neaperat de lipsa, cu proiectarea si conducerea si supravighiarea acelora se concrede domnulu ingineuru Paulu Rozvan, care se insciintéza prin estrasu protocolariu.

VI. Secretariulu reportéza, ca cu invitarile prelegiloru publice arangiate de asociatiunea pentru cultur'a poporului romanu in favorulu reuniunei si pentru mai multe corespondentie etc. a avut 4 fl. 73 cr. spese efective, cere asemnarea acestei sume.

Sum'a de 4 fl. 73 cr. se asém'a spre solvire la cassa pe o nota fara timbru a secretariului. Totodata se aviséza cass'a a solvi spesele efective a secretariului pe not'a acestuia netimbrata si pe viitoriu fara asemnata pana in valóre de 10 fl., v. a.

VII. Domnulu T. Ceontea face propunerea: ca precum in trecutu asia si estimpu se cuvine a renumera modestu pe individulu, care a amblat si efectuit pe la membrii comitetului invitarile si convocarile la siedintie. Aceste le a implinit estimpu preparandulu Atanasiu Baicu. Propune: a i-se votá o remuneratiune modesta de 5 fl. v. a.

Propunerea se primesce; éra cass'a se aviséza a solvi pe cuitanti'a lui Atanasiu Baicu — vidimata de domnulu T. Ceontea sum'a de 5 fl., cá renumeratiune pentru ostenelele facute cu convocarile membriloru la siedintie, — Avend Atanasiu Baicu a efectuí inca aceste convocari pana la adunarea generala de estimpu. Ne mai fiind alte obiecte siedinti'a se redica la 1/2 7 óre d. a. éra protocolulu se autentica. D. c. m. s. Aureli'a Belesiu m. p. presidenta Dr. Georgiu Plopu m. p. secretariu.

Pentru autenticitate:

Aureli'a Belesiu, m. p. Dr. Georgiu Plopu, m. p.
presidenta. secretariu.

D I V E R S E.

† *Necrologu.* Présantitulu Episcopu Arseniu Stojeovici, Episcopulu de Bud'a a reposat in Domnulu in 12 Aprile nou a. c. — lasand in doliu biseric'a

si poporulu sêrbescu, carui'a i-a servit cu zelu si abnegatiune, cá preotu si Episcopu cu incepere dela anulu 1829.

Fie-i tierin'a usióra si memori'a binecuvântata!

* *Consistoriulu eparchialu aradanu* este conchemat in siedintia plenaria pre Vineri in 10/22 Aprile a. c. la 9 óre inainte de amédi pentru censurarea si incheierea agendelor cari privescu sinodulu eparchialu, convocatu pre Duminec'a Tomei a. c.

* *Adunarea generala* a fondului preotimei din eparchi'a gr. or. romana a Aradului este convocata pre Sambêta in 11/23 Aprile a. c. la 9 óre inainte de amédi.

* *Adunarea generala* a reuniunei districtuale a invetiatoriloru gr. or. romani din protopresviteratele din drépt'a Muresiului apartienétorie la juridictiunea consistoriului eparchialu din Aradu este convocata pre dilele: Joi si Vineri in septémên'a luminata in sal'a mare a seminariului diecesanu din Aradu.

* *Convenire colegiala.* Mercuri in septeman'a luminata in 8/20 Aprile a. c. vor tiéné o intrunire colegiala in sal'a mare a seminariului diecesanu din Aradu d-nii invetiatori, cari au absolvat cursurile pedagogice in institutulu nostru preparandialu in anulu 1881. Program'a intrunirei o-am publicat in unu numeru anterioru. Scopulu acestei intruniri este sustiênera si alimentarea spiritului de colegialitate, precum si intarirea d-lor invetiatori pentru o lucrare mai intensiva pre terenulu vietii practice — si in fine darea tributuluiu facia de profesoriiu reposati prin tiênerea unui parastasu solemnu pentru fericitiu intru aducere aminte profesorii: Dr. Lazaru Petroviciu, Ioan Russu si Dr. Atanasiu Siandoru.

* *In sinodulu parochialu* tienut in Duminec'a stêlpariloru in comun'a Izvinu s'a luat in unanimitate si cu mare insufletire conclusulu de a-se edificá o casa pre seam'a reuniunei de cantu de acolo. Reportulu specialu despre acestu sinodu lu-vom publicá in unu numeru viitoriu.

* *Invitare.* Societatea de lectura a tinerimei dela institutulu pedagogico-teologicu ort. rom. din Arad are onóre a invitá la siedinti'a publica ce se va tiéné la Duminec'a Tomei in 12/24 Aprilie, 1892 in „sal'a cea mare a seminariului.“ — Program'a: 1. „Christosu a inviatu,“ arr. de N. Chicin, esec. de corulu vocalu. 2. „Cuventu de deschidere,“ rostitu de v.-presiedintele societatii G. Proca, cl. c. III. 3. „Cetelegini codrule,“ de I. Worobchievici, esec. de corulu vocalu. 4. „Conditieunea fundamentala de viétia,“ disertatiune de A. Horvath, cl. c. II. 5. „Vals,“ de Zeller, esecutatu de corulu instrumentalu. 6. „Grui-Sânger,“ poesia de V. Alexandri, declamata de D. Popovici, cl. c. III. 7. „Hora,“ arr. de N. Chicin esecutata de corulu vocalu. 8. „Din viétia poporului român,“ disertatiune de I. Papp, cl. c. III. 9. „Cântec vesel,“ de I. Worobchievici, esecutat de corulu vocalu. 10. „Galopp“ de A. Cirillo, esecutat de corulu instrumentalu. 11. „Cleve-

fici," monolog de V. Alexandri, declamat de G. Lup-sia, cl. c. II. 12. „Marsiu," de L. cav. de Goian; si Cipr. Porumbescu, esec. de corulu vocalu. — Incepulu la 7 ore sér'a. — Oferte marinimóse in favorulu bibliotecii Societatii se primesc cu multiamita si se vor cuitá pe calea publicitatii. — Arad, in 28 Martiu 1892. — In numele societatii: — Georgiu Proca, v.-presiedinte. Andrei Horvath, secretariu.

† *Necrologu.* Pavel Pap, parochu gr. or. al Hasimasiului, protopopiat. Beliului, in etate de 59 ani si 33 ai preotiei sale, in 21 Martiu a. c. st. v. dupa suferintie indelungate si-a dat mobilulu seu sufletu in manile Creatoriului. La inmormentare au participat: unu numeru frumosu de preoti, invetiatori si parochieni ai sei, pre cari i-a pastoritu cu blandetia. Lu-plang fii: Aureliu si Traian, preoti cu sociele lor, fratele Alexandru preotu in Bocsig, rudeniile, amicii si cunoscutii. — Fie-i tierin'a usióra, si memori'a binecuventata!

Concursu.

Pentru deplinirea postului invetiatorescu dela clas'a a II-a gr. ort. romana din comun'a Chinez cottulu Timisiu, inspectoratulu Vinga, se escrie concursu cu terminu de alegere pe diu'a de Domineca in 3/15 Maiu 1892.

Emolumintele sunt: 176 fl. 96 cr bani numerari, 5 fl. scripturistica. 1 fl. 50 cr. pentru tóta diu'a la conferintia. 50 meti de grâu. 1³/₄ pamentu aratoriu, gradina intra si estravllana, 3 orgii lemne si 5 orgii de pae, din care are a se incaldí si sal'a de invetiamentu. Quartir liberu cu 2 incaperi, si stalogu pentru vite; dela inmormentari 50 cr.

Doritorii de a ocupá acestu postu, au a produce: 1. Testimoniu de cualificatiune cu calculu distinsu. 2. Testimoniu din limb'a magiara. 3. Atestatu despre conduit'a de pana acuma, politica si morala.

Recursurile astfeliu instruate, adresate comitetului parochialu se se trimita M. O. Domnu Archipu Munteanu inspectoru scolaru in Manastirea Hodos-Bodrog, post'a Zádorlak, Temesmegye.

Competentii vor avea a se presentá in vre-o Domineca séu serbatóre in s. bisericu din locu, spre a-si aretá desteritatea in cantu si tipicu. Cei desteri intru conducerea corului vocalu, vor fi preferiti.

Chinez, 16 Martie 1892.

Comitetulu parochialu.

In contielegere cu mine: ARCHIPU MUNTEANU, m. p. inspectoru de scóle.

—□—

Pentru deplinirea definitiva a parochiei vacante din comun'a Ortitég, si filiee **Cacuciulu romanescu**, si **ungurescu**, protopresbiteratulu Pestesiuului Cottulu Bihoru, decretate de clas'a a II-a, pe bas'a decisului Veneratului Consistoriu din Oradea-mare d-to 3/15 Aprilie 1889 se escrie concursu cu terminu de 30 de zile dela prim'a publicare.

Emolumintele sunt:

I. Din Ortitég dela 80 numere de case câte un'a vica cucuruza sfarmatu, à 5 fl. cubululu, dau un'a suma de 100 fl.; 20 jugere pamantu parte fanatiu parte aratoriu à 8 fl. jugerulu, 160 fl.; 80 jumatati de dile de

Incu à 10 cr., 8 fl.; stolele usuete la unu anu 60 fl. de totu 328 fl.

II. Din **Cacuciulu romanescu** dela 42 de case câte un'a vica cucuruza sfarmatu à 5 fl. cubululu, 52 fl. 50 cr.; 6 jugere de pamentu à 5 fl. jugerulu, 30 fl.; dela 42 numere de case câte 70 cr. de numeru 29 fl. 40 cr; stolele usuete 25 fl. de totu 136 fl. 90 cr.

III. Din **Cacuciulu-ungurescu**, dela 30 numere de case câte un'a vica cucuruza sfarmatu à 5 fl. cubululu, 37 fl. 50 cr.; dela 30 numere de case câte 70 cr. 21 fl.; stolele usuete 20 fl., de totu 78 fl. 50 cr.; tóte aceste venite computeate la olalta dau sum'a de 543 fl. 50 cr. afara de acestea casa parochiala de prim'a clasa cu trei chilii, cuina, camara si cu tóte apartienintele de lipsa.

Doritorii de a ocupá acésta parochia suntu avisati a-si subserne suplicele lor adresate Comitetului parochialu subserisulu protopresbiteru pana la terminulu sus indicatu in Lugosiulu de sus p. u. Élesd si a se presentá in vre-o Domineca, ori serbatóre in Sft. bisericu pentru de a-si aretá desteritatea in cele rituale.

Comitetulu parochialu.

In contielegere cu mine: TEODORU FILIPU, m. p. protopresbiteru.

—□—

Pentru ocuparea postului de invetiatóre din **Toraculu-mare**, tractulu B.-Comlosiu se escrie concursu cu terminu de alegere pe Domineca in 26 Aprile v. a. c.

Emolumintele sunt: 300 fl. in bani si cortelu liberu.

Dela reflectante se pretinde testimoniu de cualificatiune si limb'a magiara, cari adresandu-le comitetului parochialu din Toracu se-le substérna pana in 23 Aprile a. c. Prea On. Domnu protopresbiteru Paulu Miulescu in Nagy-Komlós.

Toraculu-mare din siedinti'a comitetului parochialu tienuta la 15/27 Martiu 1892.

Pentru Comitetulu parochialu:

Paul Miulescu, m. p.

protopresbiteru, si inspect. scol.

—□—

Pentru deplinirea parochiei vacante din **Ohaba-Sérbésca**, Protopresbiteratulu Lipovei, se escrie de nou concursu, cu terminu de 30 zile dela prim'a publicare in fói'a oficiala: „Biserica si Scól'a."

Emolumintele sunt: 1. Un'a sessiune parochiala de 30 jugere, parte aratura, parte fénatiu, cu unu venitu anualu sigur de 250 fl. 2. Birulu si stol'a usuata computeate in venitu mediu anualu de 240 fl. 3. Unu platiu parochialu cu unu venitu anualu de 10 fl.

La olalta unu venitu anualu aproximativ de 500 fl.

Doritorii de a ocupá acésta parochia, dovedind cualificatiune cel putienu pentru parochie de clasa a III, — au a-si subserne recursele lor instruite conform stat. org. si regulamentulu pentru parochii, si adresate comitetului parochialu din Ohaba-Sérbésca, — parintelui protopresbiteru Voicu Hamsea in B.-Lippa, pana la terminulu mai sus indicatu precum si a se presentá in vre-o Dumineca séu serbatóre in s-t'a bisericu din Ohaba-Sérbésca, spre a-si aretá desteritatea in cele rituale.

Ohaba-Sérbésca 9 Martiu v. 1892.

Comitetulu parochialu.

In contielegere cu mine: VOICU HAMSEA, m. p. protop.

—□—